

Restaurarea a trei icoane pe sticlă provenind din centrele de la Nicula și Gherla, județul Cluj, România

Raluca Marilena Dumitrescu

Scurtă introducere

Icoanele au fost realizate în cunoscutele centre de pictură de la Nicula și Gherla din județul Cluj, autorii lor fiind anonimi. Ele pot fi datate în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Foaia subțire de sticlă prezintă neregularitățile specifice atelierelor de turnare a sticlei, cunoscute sub numele de „glăjării”. Ramele de lemn sunt simple, cu un sistem de îmbinare ingenios. Cele două icoane de la Nicula, reprezentându-i pe Sfânta Paraschiva și Sfântul Nicolae, au o compoziție simplă, cu un desen naiv și cromatică vie, în timp ce Maica Îndurerată de la Gherla prezintă o compoziție mai elaborată, cu trăsături mai rafinate – deși încă naive – și tonuri de roșu și negru ca și dominantă cromatică.

Icoanele sunt în proprietate privată, dar s-au găsit icoane originale la Mănăstirea Nicula¹, cu desenul, înscrisurile, culorile, dimensiunile și ramele foarte asemănătoare. Este cazul următoarelor icoane (*foto 1-2* pentru cele în proprietate privată și *foto 3-4* pentru cele originale de la Nicula).

De asemeni, se poate face o comparație între „Maica Îndurerată” de la Gherla (*foto 5*) și icoanele asemănătoare de la Nicula (*foto 6, 7, 8 notate cu „a”, „b”, „c”*), unde se pot vedea influențele și împrumuturile, întrucât cele două centre sunt învecinate.

Starea de conservare

Aceasta poate fi descrisă la modul general, întrucât toate cele trei icoane prezintă degradări asemănătoare. Deteriorările pot fi grupate pe o scară de la cele mai puternice și până la cele mai ușoare, după cum urmează: pierderi și exfolieri la nivelul stratului de culoare, pulverulențe, împrăștiere și izolări de context a solzilor de culoare; fragilizări, crăpături și pierderi la nivelul părții lemnoase datorită insectelor xilofage și reparațiilor necorespunzătoare, murdărie (mai mult sau mai puțin aderentă), pălire și decolorare a stratului pictural datorita luminii, halouri de umiditate prezente pe panourile de lemn.

Exfolierea a apărut ca rezultat al îmbătrânirii naturale a liantului și pierderii elasticității stratului pictural. Există tipuri diferite de desprinderi între suportul de sticlă și stra-

tul de culoare – desprinderile oarbe (*foto 9, 10*), desprinderile în formă de acoperiș și desprinderile deschise (*foto 11, 12*). Tipul desprinderilor deschise include și apariția zonelor lacunare. De asemenea, trebuie să ținem cont și de acțiunea umidității, în special în cazul pulverulenței², ce poate fi observată în *foto 13*.

Pentru a ilustra împrăștierea și izolarea de context a solzilor de culoare, *foto 14*, este relevantă, fiind evident că aceștia au fost colectați la baza icoanei, din spațiul dintre ramă și capacul din spate. Acest tip de degradare este combinat cu murdăria de compoziție eterogenă, ceea ce agravează situația (*foto 15*).

În ce privește partea lemnoasă, *foto 16, 17 și 18* ilustrează deteriorările produse de insecte, reparații necorespunzătoare și umiditate.

Restaurarea

Aceasta a implicat consolidări amănunțite la nivelul peliculei de culoare. Pentru început, particulele de murdărie au fost îndepărtate, solzii de culoare au fost curățați cu pensule fine și colectați, cu notarea locației acestora, acolo unde se cunoștea (*foto 19*). Ca și consolidant, s-a folosit gălbenușul de ou în apă distilată (în proporție de 1:3), cu un conservant (acid salicilic), emulsia având dublu rol: ca adeziv și ca plastifiant. Aceasta a fost introdusă în desprinderile deschise și în formă de acoperiș cu o seringă cu ac subțire, iar pe restul zonei de consolidat prin pensulare fină (*foto 20-21*). După ce pelicula de culoare a absorbit emulsia și a devenit mai elastică, aceasta a fost presată ușor, manual, prin folia Melinex (*foto 22*). Această metodă este de preferat datorită tipului delicat de presare – fiind cunoscut faptul că suportul de sticlă prezintă neregularități și, de asemenea, aportul termic al mâinii este adecvat în procesul de consolidare. Ulterior, solzii de culoare desprinși au fost re poziționați în locația originală (*foto 23*). Verso-ul icoanei (suprafața acoperită cu stratul de culoare) a fost apoi curățat cu aceeași emulsie de ou, datorită calității acesteia de acțiune și ca un adevărat detergent natural și pentru acțiunea blândă ca solvent în acest caz. Cealaltă parte a icoanei (fața), a fost curățată cu o soluție pe bază

¹ Fotografii primite prin internet, în octombrie 2009, prin bunăvoința părintelui Timbus Siluan.

² În această zonă a fost o bucată de hârtie între stratul de culoare și capacul icoanei, care – fiind un material hidrofîl – probabil a absorbit și menținut umiditatea.

de detergent și alcool, în cazul petelor de bronz auriu de pe suprafață folosindu-se diluant nitro³. Integrarea cromatică a implicat folosirea culorilor tempera dar și a acuarelelor, în funcție de consistența diferită a stratului pictural, combinate cu emulsia de ou ca liant (*foto 24*). Micile zone aurite care prezentau uzură (aureole, gulere, mâneci) au fost completate cu folie "schlag-metal", fixată cu adeziv pe bază de apă „mixon”.

La nivelul suportului lemnos, consolidarea s-a făcut cu Paraloid B72 în toluen – în diluții progresive de la 8–10 % la 20%, aplicat prin injectare și pensulare (*foto 25-26*). Aceasta a inclus panourile de pe verso și ramele. Soluția de Paraloid B72 a fost aleasă pentru proprietățile ei consolidante și insecticide. În procesul de curățare, cea mai eficientă s-a dovedit a fi soluția de hidroxid de amoniu 5% (*foto 27*). Părțile desprinse au fost fixate după caz, cu Paraloid B72 sau polivinil acetat (*foto 28*), iar completările cu Covidez RLP (*foto 29*). Compoziția acestui produs (Covidez RLP) include: 60 părți parafină, aceasta având o stabilitate chimică extremă), 30 părți colofoniu esterificat și 10 părți copolimerul EVA cu proprietăți termoplastice, dezvoltat de Gustav A. Berger⁴. Acest compus cu proprietăți termoplastice căruia noi i-am adăugat pulbere de lemn pentru o mai mare rezistență și asemănare cromatică, a fost aplicat la cald, cu spatule metalice. Majoritatea penelor subțiri de lemn de la îmbinările ramelor au fost înlocuite cu unele noi, datorită structurii incomplete și fragilizate (*foto 30*).

Compusul de tip ceară-rășină (Covidez RLP) a fost ales pentru reversibilitatea sa, rezistența (stabilitatea chimică) și compatibilitatea în cazul suprafețelor cu aspect vitros rezultate în urma consolidărilor cu Paraloid. Integrarea cromatică în cazul părții lemnoase a fost realizată cu baiț (pentru penele de la îmbinări) și un amestec de culori de ulei/ rășină Dammar/ terebentină (pentru rame).

Montarea ansamblului – sticlă, ramă și panourile spatelului – în forma inițială s-a făcut potrivit următorilor pași: asigurarea unui cadru sigur pentru foaia de sticlă prin lipirea unor fâșii de pâslă cu adeziv pe interiorul falțului ramelor (*foto 31*); asamblarea baghetelor ramelor împreună cu penele subțiri de lemn de la colțuri într-un sistem de fixare (*foto 32*); așezarea și fixarea foii de sticlă folosindu-se stinghii elastice și subțiri de lemn care să corecteze imperfecțiunile marginilor sticlei și să stopeze mișcările acesteia în ramă (*foto 33*) și fixarea panourilor de pe spate prin introducerea unor holșuruburi mici, fine, în eventualitatea în care se va dori demontarea ulterioară a obiectului (*foto 34*).

Icoanele după restaurare: (*foto 35. 36. 37*)

Dumitrescu Raluca Marilena

Restaurator pictură tempera

Muzeul Județean Mureș

Str. Mărăști nr. 8A, RO-540238 Târgu Mureș

Adresa : Piața Trandafirilor, nr. 31, ap. 5.

RO-540053 Târgu Mureș

Telefon: +040-745855210

E-mail: dumiralu1@yahoo.com

TITLURILE FOTOGRAFIILOR

- Foto 1.* Sfânta Paraschiva (47x35cm).
- Foto 2.* Sfântul Nicolaie (47x35 cm).
- Foto 3.* Sfânta Paraschiva (49,5x38,5 cm).
- Foto 4.* Sfântul Nicolaie (52x40 cm).
- Foto 5.* Maica Îndurerată – Gherla (36x42 cm).
- Foto 6.* Maica Îndurerată – Nicula (a)
- Foto 7.* Maica Îndurerată – Nicula (b)
- Foto 8.* Maica Îndurerată – Nicula (c)
- Foto 9.* Desprinderi.
- Foto 10.* Desprinderi.
- Foto 11, 12* Desprinderi în formă de acoperiș.
- Foto 13.* Pulverulențe.
- Foto 14.* Izolarea de context a solzilor de culoare.
- Foto 15.* Solzi de culoare înglobați în murdărie.
- Foto 16.* Insecte.
- Foto 17.* Intervenții neadecvate.
- Foto 18.* Halouri de umiditate.
- Foto 19.* Colectarea solzilor și marcarea poziției lor.
- Foto 20.* Injectarea consolidantului.
- Foto 21.* Pensulare și aplicare picături fine de consolidant.
- Foto 22.* Fixare prin folie melinex.
- Foto 23.* Identificarea poziției originale a solzilor de culoare.
- Foto 24.* Integrare cromatică.
- Foto 25.* Injectarea consolidantului.
- Foto 26.* Pensularea consolidantului.
- Foto 27.* Curățarea panoului de lemn.
- Foto 28.* Fixarea părților desprinse.
- Foto 29.* Completări cu Covidez RLP.
- Foto 30.* Efectuarea părților de lemn pentru sistemul de îmbinare.
- Foto 31.* Lipirea benzilor de pâslă.
- Foto 32.* Utilizarea unui sistem de fixare pentru montare.
- Foto 33.* Fixarea și asigurarea cu baghete de lemn.
- Foto 34.* Asamblarea și fixarea cu holșuruburi mici.
- Foto 35.* Sfânta Paraschiva.
- Foto 36.* Sfântul Nicolaie.
- Foto 37.* Maica Îndurerată.

³ Un amestec de solvenți accesibil comercial

⁴ "Formulating Adhesives for the Conservation of Paintings. Preprint of Contributions to the Lisbon Congress 1972", Berger Gustav A. – , published by I.I.C. (information provided by <http://restaurare.myforum.ro/-vp35.html>)